

ve *cihetün cedide fi dirâseti'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-mu'âşır ve târihih* (Kahire 1960). **6.** *el-Edeb ve'l-ğazvü'l-fikrî* (Bağdat 1965). **7.** *Kütübün ve mü'ellifün: Tâhâ Hüseyin* (Beirut 1980). Eserde Tâhâ Hüseyin'in, yazdığı yirmi beş mukaddime bağlamında edebî tenkide dair görüşleri incelenmiştir. **8.** *el-Hareketü'l-luğaviyye fi'l-vaṭani'l-'Arabi hîlâle hamsîne 'âmen 1918-1975: Edilletün bi-kütübihâ ve eb-ḥâşihâ ve dirâsâtihâ* (Dimaşk 1992).

B) Neşirleri. **1.** *Muḥaddimetü'l-Merzûki fi şerhihî li-Hamâseti Ebî Temmâm* (Dimaşk 1952). Eser daha önce bir dergide yayımlanmıştır (MMLADm., XXXVII [1371/1952], s. 75-103). **2.** *İmâdüddin el-İsfahânî, Ḥarîdetü'l-kaşr ve cerîdetü'l-'aşr* (Şam şairleri kısmı: I-III, Dimaşk 1375-1383/1955-1964; bu kısmın baş tarafı, Dimaşk 1388/1968). **3.** *Ebü'l-'Atâhiye: Eş'âruhü ve aḥbâruh* (İbn Abdülber en-Nemerî'nin derlediği divanı, Dimaşk 1960, 1964, 1965, 1968). **4.** *Nâbîga ez-Zübânî, Dîvân* (İbnü's-Sikkîrî rivayeti, Beyrut 1388/1968). **5.** *İbn Asâkir, Târîhu Medîneti Dimaşk* (II, Dimaşk 1977; III, Dimaşk 1981 [Sekîne eş-Şehâbî ve Mutâ' et-Tarabîşî ile birlikte]; V, Dimaşk 1982 [Riyâd Abdülhamîd Murâd – Rûhiyye en-Nehhâs ile birlikte]). **6.** *Safedî, el-Vâfi bi'l-vefeyât* (XI, Wiesbaden 1981).

Şükrî Faysal'ın diğer eserleri de şunlardır: *'Avâ'îk fi tarîki't-ta'rib*, *Müşkiletü'l-luğati'l-'Arabiyye fi'l-edebi'l-mu'âşır*, *el-Luğatü'l-'Arabiyye hîlâle rubu'ı karn fi meyâdini't-te'allüm ve't-ta'lim*, *Mevkî'u'n-Nedve min hareketi't-ta'rib*, *Ta'ribü't-ta'limi'l-'âli ve'l-câmî'i fi rubu'ı'l-karni'l-aḥîr*, *Muḥâdarât fi'l-edeb*, *Dirâse 'an İbn 'Asâkir*, *Dirâse fi's-şihâfeti'l-edebiyye*, *Dirâsât 'ani'l-mü'errihi'l-Medenî*, *Dirâsât fi'l-edebi's-Su'ûdî*. Bunların dışında, başta *Mecelletü'l-Mecma'i'l-'ilmiyyi'l-'Arabi* ile Suriye Kültür Bakanlığı'nın *el-Ma'rife* adlı dergisi olmak üzere çeşitli dergi ve gazetelerde Arap dili ve edebiyatı, edebî tenkit, ta'rib meselesi, Arap şiiri gibi konularda çok sayıda makalesi yayımlanmıştır (bir kısmının listesi için bk. MMLADm., LX [1985], s. 708-709, 732-733). Adnân el-Hatîb, *ed-Duktûr Şükrî Faysal ve şadâkatü hamsîne 'âmen* adıyla bir monografi yazmıştır (Dimaşk 1986).

BİBLİYOGRAFYA :

C. Fâris, *Men hüve fi Süriyye*, Dimaşk 1949, s. 592; a.mlf., *Men hüm fi'l-'âlemi'l-'Arabi*, Dimaşk 1957, s. 492-493; Ni'me Zeydân, *'Âlemünâ el-'Arabi: Süriyye ve Lübnân*, Beyrut 1956, s. 606; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XI, 151; Necib el-

Akîkî, *Mine'l-edebi'l-muḳâren*, Kahire 1976, II, 194-195; Hassân b. Bedreddin el-Kâtîb, *el-Mevsû'atü'l-müceze*, Dimaşk 1979, IV, 50-52; Mahmûd M. et-Tanâhî, *Medhal ilâ târihi neşri't-türâsi'l-'Arabi*, Kahire 1405/1984, s. 65, 160; Abdülkâdir Ayyâş, *Mu'cemü'l-mü'ellifine's-Süriyyün fi'l-karni'l-'işrin*, Dimaşk 1405/1985, s. 404-405; M. Abdüllatif Sâlih Ferfûr, *A'lâmü Dimaşk fi'l-karni'r-râbi' 'aşer el-hicrî*, Dimaşk 1408/1987, s. 132-133, 381-382; M. Mutî el-Hâfiz, *Târîhu 'ulemâ'i Dimaşk*, Dimaşk 1991, III, 457-469; Abdülganî el-Atârî, *'Abkariyyât min bilâdi*, Dimaşk 1995, s. 239-251; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tetimmütü'l-'A'lâm*, Beyrut 1418/1998, I, 228-229; Ahmed el-Alâvine, *Zeylû'l-'A'lâm*, Cidde 1418/1998, s. 99-100; Nizâr Abaza – M. Riyâz el-Mâlîh, *İtmâmü'l-'A'lâm*, Beyrut 1999, s. 122; Edîb İzzet v.dğr., *Terâcimü'a'za'i ittihâdi'l-küttâbi'l-'Arab*, Dimaşk 2000, s. 949-950; Ca'fer el-Hasenî, "Şükrî Faysal", MMLADm., XXXVII (1962), s. 309-313; M. Lutfi es-Sabbâğ, "ed-Duktûr Şükrî Faysal", *Faysal*, CVI, Riyad 1406, s. 123-126; Adnân el-Hatîb, "ed-Duktûr Şükrî Faysal ve şadâkatü hamsîne 'âmen, 1918-1985", MMLADm., LX (1985), s. 666-738; Abdülvehhâb Hommed, "Şükrî Faysal", a.e., LXVII (1992), s. 63-99.

İSMAİL DURMUŞ – MAHMÛD EL-ARNAÛT

ŞÜKRULLAH

(شكر الله)

(ö. 868/1464'ten sonra)

Behcetü't-tevârih adlı eseriyile tanınan Osmanlı âlimi ve kadısı.

Hayatına dair fazla bilgi yoktur. Babasının adı Şehâbeddin Ahmed, dedesinin adı Zeynüddin Zekî'dir; nisbesi Amasyevî ve Rûmî diye zikredilir. Kendi ifadesine göre 790'da (1388) doğdu ve 812'de (1409) Osmanlılar'ın hizmetine girdi. Fetret döneminin siyasî çalkantılarına şahit olduktan sonra II. Murad zamanında ilmiye mesleğine geçti. Bursa kadılığı görevinde bulundu ve II. Murad tarafından bazı Türk hükümdarlarına elçi sıfatıyla gönderildi. Osmanlılar'ın 1437'de Beyşehir ve Akşehir'i almaları üzerine 1444'te barış antlaşması yapmak için Karamanoğlu İbrâhim Bey'in yanına gitti. 1448 yılında muhtemelen tebrik ve ittifak amacıyla, ortak düşmanları Akkoyunlular'ı yenip Bağdat'ı alan Karakoyunlu Hükümdarı Cihan Şah'a yolandı. Burada iyi kabul gördü ve Cihan Şah kendisine Osmanlılar'la akraba olduğunu bildiren bir kitap gösterdi. II. Mehmed döneminin başlarında Bursa'daydı. 861 Muharreminde (Aralık 1456) *Behcetü't-tevârih* adlı eserini yazmaya başladı. Şehzade Bayezid ile Mustafa'nın 861 (1457) yazında Edirne'de yapılan sünnet düğünlerinde İstanbul Kadısı Hızır Çelebi ile birlikte

Fâtih Sultan Mehmed'in karşısında oturması sultan nezdindeki itibarını göstermesi bakımından önemlidir. Hayatını Bursa'da geçiren Şükrullah'ın ölüm tarihi bilinmemektedir. *Câmi'u'd-da'avât* adlı eserini yazdığı 868 (1464) yılından sonra fazla yaşamamış olmalıdır. Oğlu Ahmed Çelebi'nin 1483'te taht kavgası sırasında Bursa'yı ele geçiren Cem Sultan tarafından II. Mehmed'in kızı Selçuk Sultan ile birlikte antlaşma yapmak üzere II. Bayezid'e gönderildiği bilinmektedir (*Behcetü't-tevârih*, s. 39-40). Tarih ve dinî konularda çeşitli eserleri bulunan Şükrullah'ın mûsiki alanında da II. Murad'a bazı risâleler sunduğu kaydedilirse de kendisi bu konuda bilgi vermez. Şükrullah eserlerini Farsça yazmıştır.

Eserleri. **1.** *Behcetü't-tevârih**. Osmanlı hânedanına dair en erken kaynaklardan biri olup aynı zamanda Osmanlılar'dan bahseden ilk Farsça mensur eserdir. Müellif, Bursa'daki son yıllarında (1456-1459) Sadrazam Mahmud Paşa'ya ithafen yazdığı bu eser karşılığında sadrazam tarafından 1000 akçe ile ödüllendirilmiştir. *Behcetü't-tevârih*'in mukaddimesinde Beyzâvî, Taberî, İbnü'l-Cevzî ve İbn Hallikân'ın eserleriyle Mevlânâ Hasan b. Ali b. Hammâd'ın *Kütü'l-ervâh*'i gibi eserler kaynak olarak gösterilir. On üç bölümden oluşan *Behcetü't-tevârih*'in kâinatın yaratılışının anlatıldığı ilk bölümünde dünyanın beş dinî geleneğinden yani Zerdüştiler'in, Müsevîler'in, Bizans ve Roma kiliselerine bağlı hıristiyanların ve müslümanların tarihî rivayetlerinden bahsedildikten sonra coğrafya bilgilerine, anasırı' erbaa, melekût âlemi gibi konulara değinilir. Sonraki bölümlerde İsrâiloğulları'nın peygamberleri, Hz. Muhammed ve ailesi, on kayıp kabile, sahâbîler, imamlar, ulemâ ve ünlü şeyhlerden bahsedilir. Onuncu bölümde klasik Yunan filozoflarına temas edilir. On birinci bölümde eski İran'ın ef-sanevî hükümdarı Keyümers'ten itibaren Pişdâdîler ve Keyânîler anlatılır, ardından Emevîler'e geçilir. On ikinci bölüm Abbâsîler ve Fâtımîler'den itibaren Tâhîrîler, Büveyhîler, Sâmânîler, Gazneliler ve Selçuklular'a ayrılmış olup Moğol istilâsıyla son bulur. Şükrullah Cengizoğulları'nı gaddar bir güç diye nitelendirir. Eserin on beş yapıktan oluşan son bölümü Osmanoğulları'na dairdir. Siyasî bir güç olarak başta Osmanoğulları olmak üzere Oğuz Türkleri'nin açık bir üstünlüğe sahip olduğunu ifade eden müellif Yazıcızâde'nin eserine nisbetle daha ayrıntılı bir Oğuz şeceresi

Şükrrullah'ın
Kitâbü'd-
Da'avât
adlı eserinin
ilk iki ayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Fâtih, nr. 2774)

verir. Ayrıca Osmanoğulları'nın gazâ ve ci-had ideolojisini benimsemiş anlayışa sahip bulunduğunu vurgular. Şükrrullah, kâinatın yaratılışını anlatmak için İbnü'l-Arabî'nin düşünce sisteminden alınan nûr-ı Muhammedî kavramından hareket etmiş, Osmanlılar'ın tarih boyunca dünya hükümdarlık hiyerarşisinde önceliğini ve üstünlüğünü ön plana çıkarmıştır. *Behcetü't-tevârih*'in Osmanlılar'a dair bölümü Th. Seif ve Nihal Atsız tarafından yayımlanmıştır. Th. Seif, eserin Almanca çevirisiyle birlikte Arap harfli Osmanlı Türkçesi metnini neşre hazırlamış (1925), Atsız ise sadece Türkçe tercümesini yapmıştır (1949). Eserin tamamı doktora tezi olarak hazırlanmış, metin de Türkçe'ye çevrilmiştir (haz. Hasan Almaz, 2004, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). *Behcetü't-tevârih*, Kanûnî Sultan Süleyman döneminde Mustafa b. Ahmed Ali Fârisî tarafından Sadrazam Maktul İbrâhim Paşa'ya ithafen *Mahbûbü kulûbî'l-ârifîn* adıyla bazı değişiklikler ve kısaltmalarla Türkçe'ye çevrilmiştir (TCYK, s. 82). Bazı nüshalarında Osmanlı tarihi kısmı eksik olan bu çevirinin çeşitli yazmaları vardır. Mehmed Zaîm'in *Hümâ-i Câmiu't-tevârih*'inin Osmanlı bölümü Şükrrullah'ın eserinin bir tercümesi şeklinde nitelendirilebilir (Babinger, s. 99). **2. Câmi'u'd-da'avât.** Müellife göre 140 eserden derlenmiş, yirmi iki bölümde 472 duayı kapsamaktadır (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2793). Eser *Kitâbü'd-Da'avât* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 2774) ve *Ed'îye-i Me'sûre* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 2554) adlarıyla da bilinir. **3. Menhecû'r-reşâd.** On dokuz babdan oluşan eser 144 kaynaktan derlenmiştir. Kaynak diye gösterilen elli sekiz kitap arasında Kudûrî'nin *el-Muhtaşar*'ı, Merjinânî'nin *el-Hidâye*'si ve şerhi, Fetâvâ-yı Tâtâr Han (*el-Fetâva't-Tâtâr*

hâniyye) gibi klasik fıkıh, hadis ve fetva eserlerinin yanı sıra Şehâbeddin es-Sühreverî'nin '*Avârifü'l-ma'ârif*'i ve Ebû Ya'kûb es-Sicistânî'nin *Kitâbü'l-Yenâbî*'i gibi tasavvufî ve bâtinî kitaplar da yer almaktadır. Eserde tevhid ve muvahhidle başlanarak sırasıyla ehl-i tahkik, namaz, oruç, hac, umre, evliya ve dünyanın yaratılışı gibi konulara değinilir. Son bölümde, muhaddis Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve Necmeddin el-İsfahânî gibi müellifler kaynak gösterilerek İstanbul'un fethinden sonra mehdî ve deccâlin ortaya çıkışıyla ilgili haberler nakledilir (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 2112, vr. 1^a-6^b, 107^a-110^b). **4. Enisü'l-ârifîn.** Bugüne ulaşmayan eserden Kâtib Çelebi, Fâtih döneminde âlimlere dair yazılmış bir biyografi kitabı olarak söz eder. Atsız bu eserin âlimler hakkında değil müziğe dair bir kitap olma ihtimalini ileri sürer. Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde (nr. 1169) *Enisü'l-ârifîn* adıyla kayıtlı, hikmet ve ahlâkla ilgili kitabın Şükrrullah'ın bu eseri olması muhtemeldir. **5. Kasîde-i Emâli Şerhi.** Müellifin *Menhecû'r-reşâd*'ın girişinde (s. 41) bahsettiği kitap Ali b. Osman el-Üşî'ye ait eserin şerhi olmalıdır. Büyük ölçüde Safiyüddin el-Urmevî'nin *Kitâbü'l-Edvâr*'ının Türkçe tercümesinden meydana gelen ve üzerinde muhtelif çalışmalar yapılan *Risâle min 'ilmi'l-edvâr*'ın müellifi Şükrrullah ile tarihçi Şükrrullah'ın aynı kişiler olup olmadığı konusunda kesin bilgi yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

Şükrrullah, *Behcetü't-tevârih* (trc. Çiftçioğlu N. Atsız, *Osmanlı Tarihleri I* içinde), İstanbul 1949, tercüme edenin girişi, s. 39-43; Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 94; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 114; *Keşfü'z-zunûn*, I, 198, 257-258; II, 1872, 1881; *Sicill-i Osmani*, III, 154; *Osmanlı Müellifleri*, I, 332; E. Blochet, *Catalogue de la collection de manuscrits orientaux, arabes, persans et turcs formée par M. Charles Schefer*, Paris 1900, s.

109; Th. Seif, "Der Abschnitt über die Osmanen in Şükrrullah's persische Universalgeschichte", *MOG*, II, 63-128; Babinger, *GOW*, s. 99; TCYK, s. 82; *Hediyyetü'l-ârifîn*, I, 419; Th. Stavrides, *The Sultan of Vezirs: The Life and Times of the Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelović (1453-1474)*, Leiden 2001, s. 3-4, 294-296; Zümrüt Şirinova, *Şükrrullah'ın İlmü'l-Edvâr*'i (doktora tezi, 2008), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 7-22; M. Ç. Şehâbeddin Tekindağ, "Mahmud Paşa", *İA*, VII, 188.

SARA NUR YILDIZ

ŞÜKÛFE (شكوفه)

Osmanlı
süsleme sanatlarında kullanılan
natüralist tarzda yapılmış
çiçek minyatürleri.

Sözlükte "çiçek" anlamına gelen **şükûfe** kelimesi tezhip sanatında, XVIII. yüzyılın birinci yarısında Avrupa resim sanatı etkisiyle ortaya çıkan çiçek minyatürleri için kullanılır. Çiçekçiliğin bir meslek haline geldiği, zevk ve safa dönemi diye adlandırılan Lâle Devri gündelik hayatta, sanat, ilim ve teknik alanlarında yenileşmenin başlangıcı sayılmış, bu değişim süsleme sanatlarında da etkisini göstermiştir. Uzun bir tarihî süreçte farklı üsluplarla gelişen Türk bezeme sanatları XVI. yüzyılda klasik çağına ulaşmışken Batı dünyasının zevk ve sanat anlayışının yaygınlaşmasıyla klasik dönemin renk, desen ve kompozisyon birikimi ihmal edilmiş, barok ve rokoko tarzı Türk tezyinatına girmiştir. Klasik üslupta eser veren sanatkarlar bu akımın önüne geçememiş, buna karşılık natüralist bir görüşle yaptıkları çiçek ve çiçek buketi minyatürleri kısa zamanda benimsenmiş ve şükûfe tarzı diye adlandırılan yeni bir üslup oluşmuştur.

Şükûfe tarzı bezeme dinî eserler başta olmak üzere padişah için hazırlanan divan, yazma eserler ve padişah resimlerinin bulunduğu albümler, tuğra ve fermanlar, hilve-i nebevî, levha ve murakka'larda, zahriye, serlevha, unvan ve hâtime sayfalarında, koltuklar ve kenar suyu içinde, ruganî cilt bezemelerinde, bazan dalında veya vazoda tek çiçek, bazan buket, bazan da tezhip deseninin içine yerleştirilmiş olarak kullanılmıştır. Bu dönemde çiçeklerin bir araya gelmesiyle buket tasarımları çoğalmış, buketler buldukları çini kaplardan çıkarılarak barok stili vazolara konmuş veya sapları kurdele ile bağlanmıştır. Fakat köklü bir medeniyetin kültür uzantısı olan